
dr Ljubomir BERBEROVIĆ¹

Svjedočanstva o islamu i modernoj nauci

“Kur'an je istina! – Naučnici pred Kur'anom”²

Ovih dana pojavila se pred javnošću knjiga pod doslovnim francuskim naslovom «Ovo je istina» («Ceci est la verite»), u našem prevodu s francuskog – «Kur'an je istina – naučnici pred Kur'anom». Na nevelikom broju stranica ove knjige (180) sakupljeno je, u redakciji šejk Abdel Majid Zendani-ja, 17 svjedočanstava duhovnog i intelektualnog odnosa istaknutih stručnjaka, profesionalaca, istraživača prema porukama Kur'ana, prema vrijednosti i istinosti tih poruka, stavljenih u kontekst najnovijih naučnih saznanja. Opšti stav svih anketiranih jeste – bez izuzetka – da znanost potvrđuje ono što je u Kur'anu objavljeno. Među uglednim pojedincima čiji su iskazi sadržani u zbirci nalaze se medicinari, zatim okeanografi i geolozi, te astronomi i astronauti, fizičari, istoričari i drugi ugledni naučnici. Sve ličnosti neoporecive znanstvene reputacije. Dolaze iz mnogo raznih zemalja, takoreći sa svih kontinenata – Sjedinjenih američkih država, Kanade, Tajlanda, Japana, Indije, Njemačke, Tunisa, Pakistana, Francuske.

Nepodijeljeno je uvjerenje anketiranih ličnosti da postoji mogućnost za homologizaciju aktuelnih naučnih spoznaja sa literarnim sadržajem i porukama Kur'ana. To uvjerenje je duboko i nepokolebljivo, te se nesumnjivo može interpretirati kao zajednička čvrsta vjera u božansku istinitost i božansko porijeklo Kur'anskog otkrovenja. Ovome svjedočenju su okrenuta individualna izjašnjenja predstavljena u ovoj knjizi, pažljivo uređena i svrsishodno komentirana. Sastavljač

¹ prof. Dr. sci., Prirodno – matematički fakultetu i Fakultetu kriminalističkih nauka u Sarajevu

² Priredio – Abdelmajid Zendani, prevodilac sa francuskog, lektor i korektor – Asaf Džanić, izdanje – “Planjax”, Sarajevo, 2003

pokazuje vještinu iskusnog propitivača ("interviewer") i kvalitetnog publiciste. Njegova redakcija je istovremeno i diskretan i ubjedljiva. Rezultat je - zanimljiva kolekcija individualnih izjašnjenja o delikatnoj temi odnosa znanstvenih i religijskih objava. .

Iako nevelika, najdragocjenija mjesta u knjizi ispunjena su bogatim pregrštima znanja i mudrosti slavnog fizičara, Pakistanca Mohameda Abdus Salama (1926-1997). Ovaj čovjek je, uz sve ostale svoje djelatnosti, bio duboko i aktivno religiozan. *"Ja sam musliman jer vjerujem u duhovnu poruku svetog Kur'ana. Kao naučniku Kur'an mi govori naglašavajući refleksije o Zakonima Prirode, na primjerima iz kosmologije, fizike, biologije i medicine, kao znake za sve ljude."* Religija ovog velikana misli i nauke znači snažnu mobilizaciju na lični napor i neumoran rad u spoznavanju prirode i svijeta: *"Poslanik je insistirao na činjenici da je traženje znanja i nauke obaveza za svakog muslimana, čovjeka i ženu. To je prva premisa naučne spoznaje, na kojoj se mora zasnivati svako temeljno razmišljanje u islamu"* - poučava Abdus Salam.

I zato nije nikakvo čudo što je takav iskreni vjernik, u isti mah jedno od najvećih imena fizike dvadesetog stoljeća, nosilac Nobelove nagrade (1979), osnivač i prvi direktor UNESCOvog Međunarodnog instituta za teorijsku fiziku u Trstu, čovjek sa ključnim zaslugama za osnivanje UNESCOvog međunarodnog Centra za genetičko inženjerstvo i biotehnologiju, najstarije internacionalne naučne ustanove sa dva sjedišta --u Trstu i u Nju Deliju.

Abdus Salam je naučna veličina koju ne treba ni predstavljati ni dokazivati, a osim toga i prije toga - ličnost nemjerljive duhovne snage i mudrosti, nemjerljivog autoriteta. Pored svojih kapitalnih istraživačkih otkrića u oblasti interakcije elementarnih čestica, Abdus Salam je stekao svjetsku reputaciju svojom dosljednom borbom za ravnomjeran razvoj znanosti u svijetu, proslavio se kao čovjek koji je svoju ogromnu energiju stavljao u službu zaostalih dijelova današnjeg svijeta, prije svega u smislu unapređenja tamošnje nauke. Bio je apsolutno siguran da je napredak znanosti prvi preduslov za uspješniji razvoj. Bio je apsolutno siguran u pravo nerazvijenih na naučni rad najviše razine i produktivnosti.

U svom govoru prilikom primanja Nobelove nagrade, Abdus Salam je rekao: "Stvaralaštvo fizike je naslijeđe koje dijeli cijelo čovječanstvo. Istok i Zapad, Sjever i Jug podjednako su sudjelovali u njemu. U svetoj knizi Islama Allah kaže *"Ne vidiš u stvaranju svemilosnog ikakvo nesavršenstvo. Vрати svoj pogled, vidiš li ikakvu pukotinu. I opet gledaj, još jednom i ponovo. Tvoj ti se pogled vraća zabljesnutom, prepunom poštovanja i straha."*

U knjizi "Kur'an je istina" preneseni su dijelovi Abdus Salamovog čuvenog eseja "Islam i nauka", napisanog 1984 godine i posvećenog uspomeni na naučnikovog oca, "koji ga je naučio Islamu". Teško je naći štivo koje u tolikoj mjeri odiše sinovskom ljubavlju i dubokom mudrošću, beskrajnom odanošću i nepreglednom erudicijom, sjajnom ekspozicijom historijskih činjenica i blistavim zaključivanjem o opštim smislovima povijesti. Abdus Salam u tom eseju daje čitavu jednu sažetu, ali gusto jezgrovitu historiju nauke, od njenih prvih početaka do današnjih dana, obuhvatajući svojih pogledom sve kritične momente u burama povijesti svijeta, posebno u olujnoj povijesti nauke.

Muhammed, božji Poslanik, zahtijevao je od muslimana "traženje znanja i nauke". Njegov zahtjev, zapaža Abdus Salam, potvrđuje historija: 100 godina poslije Prorokove smrti muslimani su ovladali naukama svoga doba i stakli apsolutnu prevlast u znanosti, za skoro tri i po stoljeća. Ne treba sumnjati da je savremena zapadna nauka grčko-islamsko naslijeđe. Prva naučna revolucija, najveći zaokret u povijesti svijeta i odnosa prema svijetu, ima jasno porijeklo. Ono što nazivamo naukom proizlazi iz obnove istraživačkog duha na tlu Evrope, a to je bio proizvod novih metoda opita, posmatranja i mjerenja, koje su u Evropu unijeli Arapi.

Oni nisu samo sačuvali antičko teorijsko-filozofsko naslijeđe, nego, zahvaljujući svom aktivitetu koji prevazilazi starogrčku kontemplativnost, oživjeli inkvizitivni duh prema prirodi. Pobjeda empirizma, prva naučna revolucija i restauracija istraživačkog duha na tlu Evrope, suštinski su činjenice koje žive u arapskoj nauci već od jedanaestog stoljeća.

"Historijska je tragedija – naglasiće Abdus Salam – što su se prvi proplamsaji modernog naučnog duha ugasili ne usmjerivši na stalan način pravac smjer razvoja naučne metode. Sto godina poslije Al Birunija i Ibn-el-Haytama, naučno stvaralaštvo najviše razine u islamu je presušilo. Čovječanstvo će morati da

čeka pet stoljeća prije nego što pronađe jednaku zrelost i jednaku brigu za posmatranjem i opitima.", osnovama egzaktne nauke. Prva naučna revolucija – rođenje današnje znanosti, došla je sa zakašnjenjem koje je prouzrokovao raspad i pad u zaborav arapskih dostignuća.

Međutim, islam nije dovoljno shvatiti kao bitan istorijski izvor moderne nauke. Islam se pokazuje i kao dobar saputnik moderne nauke i njenih istraživačkih rezultata,. Tim prije što savremena nauka, kako podsjeća Abdus Salam pozivajući se na Einsteina i (naročito) Heisenberga, otkriva ograničenost svoj moći, priznaje da postoje pitanja koja nisu niti će ikada pripadati domenima njenih rješenja. Iz Heisenbergovog principa neodređenosti slijedi da postoji granica mogućnosti spoznaje, koja se nalazi ispisana "U prirodi stvari".

Druga naučna revolucija, radikalni prevrat u teroijskoj fizici, i ne samo u toj oblasti, na prelazu XIX u XX vijek, zatekla je na snazi cjelovitu, samopouzdanu, nekontradiktornu "naučnu sliku svijeta", svijeta koji stoji pred čovjekom spreman da bude spoznat do posljednjih činjenica. Optimizam XIX vijeka, međutim, dospijeva na svoje granice. Počitnje se rušiti idilična slika apsolutno spoznatljivog svijeta. Thomsonovo otkriće prve infraatomske čestice elektrona (1897) obara Daltonovu dogmu o Univerzumu sazdanom od nedjeljivih atoma. Max Planck (1900) svojom kvantnom teorijom unosi potpuni obrat u shvatanje energije – enrgija nije kontinuirana, gotovo fluidna sila u mijenjanju stvarnosti, nego čestični fenomen, sastavljena od nedjeljivih "paketića" – kvanata. Serijom svojih revolucionarnih teorija Albert Einstein (1905) upozorava na identičnost prostora i vremena, na ekvivalentnost mase i energije; razdvojeni elementarni identiteti i parametri u fizici stapaju se u integralne entitete. Werner Heisenberg (1926) otkriva principijelnu nemogućnost istovremenog jednako tačnog praćenja svih pokazatelja ponašanja mikrokosmičkih čestica. Nauka se našla pred stvarnošću koja kao da joj neprestano izmiče ispod prstiju, pred stvarnošću o kojoj doduše stalno sve više zna, a pri tome se također stalno širi područje nepoznatog.

U punoj saglasnosti sa posljednjim prirodnonaučnim spoznajama, Abdus Salam je sjajan i dubok putokaz vjernicima i agnosticima svih pravaca. On zna da je nauka postala svjesna beskraj, neograničenosti svijeta kojim se bavi, postala svjesna da može samo uobraziti nekakvu svoju svemoć, pa čak i svoju najveću važnost u životu čovjeka i svijeta. .

Pri tome nauka za Salama ostaje najbolji temelj i argument i znanja i vjere. Objektivna spoznaja njemu je temelj one slobode poslije koje dolazi izbor – vjera.

Prava vrijednost slobode uma i duha je ukidanje suprotstavljenosti dva tipa znanja, dva tipa istine, naučne i religijske. To je ujedno ukidanje suprotnosti između materijalnog i duhovnog rasta, kako pojedinca, tako i svijeta, gdje je materijalni rast put ka duhovnoj spoznaji, prije svega vlastite ograničenosti. Oba razvojna smjera moraju jačati čovjekove snage za odgovornost prema sebi i prema svijetu, zahtijeva Abdus Salam. I upozorava: harmonična komplementarnost nauke i religije, ukoliko uopšte jeste problem, nije problem svojstven samo islamu.

Na kraju, *at last but not least*, treba odati priznanje prevodiocu (koji je uradio i druge važne poslove oko knjige), Mr Asafu Džaniću, za interesantan izbor i zračku obradu tekstova u publikaciji. Zahvaljujući njemu (i drugima) literaturu na našem jeziku obogatila se jednim izuzetno zanimljivim i, ma da skromnim po obimu, veoma korisnim djelom sintetske naučne publicistike.